

plus que des restrictions de principe, a fait que les limites de ses préoccupations ont coïncidé presque partout avec les contours des littératures et de la philologie romanes. C'est autour de ce thème central que *StM* a eu le mérite de coordonner les efforts savants des diverses nations où, par devoir intellectuel ou par tradition universitaire, l'on tient en honneur le culte des études romanes.

Depuis la rédaction de ces lignes, les deux fascicules du t. XVIII (1951) ont paru. Nous terminerons donc notre revue par ces mots, dans lesquels nous désirons exprimer, en plus de l'avertissement d'usage, une recommandation et un vœu : à suivre.

István FRANK

«Cuadernos de Historia de España». Tomos I-II (1944), III (1945), IV (1946), V (1946), VI (1946), VII (1947), VIII (1947), IX (1948), X (1948), XI (1949), XII (1949), XIII (1950), XIV (1950), XV (1951), XVI (1951). Buenos Aires, Facultad de Filosofía y Letras : Instituto de Historia de la Cultura Española Medioeval y Moderna.¹ 422 pàgs. ; 214 pàgs. ; 208 pàgs. ; 208 pàgs. ; 202 pàgs. ; 224 pàgs. ; 214 pàgs. ; 210 pàgs. ; 214 pàgs. ; 198 pàgs. ; 200 pàgs. ; 208 pàgs. ; 208 pàgs. ; 192 pàgs. ; 192 pàgs.

Es sobretot a l'esforç personal del Prof. Claudio Sánchez-Albornoz que devem la publicació d'aquests «Cuadernos», on el seu mestratge ha reunit, al costat de la pròpia aportació, altres interessants articles dels seus deixebles i amics de les dues bandes de l'Atlàntic. Per més que la majoria són dedicats a temes històrics, ben sovint hom n'hi trobarà també alguns que es refereixen, més o menys directament, als estudis filològics i literaris. Només aquests poden ésser anotats ací.

No obstant, no podem silenciar del tot la sèrie de treballs en què SÁNCHEZ-ALBORNOZ refà la història dels primers segles de la Reconquesta en estudiar l'elecció de don Rodrigo (VI, 5-99), les batalles de Guadalete (I-II, II-II4) i Covadonga (III, 5-115), la mort del darrer rei visigot (X, 21-74), l'itinerari dels exèrcits musulmans (IX, 94-139), l'autèntic combat de Clavijo i els orígens de Castella (XIII, 19-100). Tots aquests articles estan plens d'allusions als problemes crítics que ofereix la historiografia cristiana i musulmana d'aquella època.²

Referint-se a *Prehistoria lingüística de España* (VIII, 140-147), ANTONIO TOVAR s'ocupa, entre altres matèries, de la natura del basc, que presenta una estructura semblant a la de les llengües caucàsiques, amb certs elements camítics incorporats al lèxic. Això el porta a oposar-se a una represa del basco-iberisme (*Sobre los problemas del vasco y del ibérico*, XI, 124-138), car entén que els dialectes ibèrics presentarien aquests caràcters en una proporció inversa.³

Les inscripcions llatines són estudiades per IRENE A. ARIAS en *Materiales*

1. Des del vol. VII : Instituto de Investigaciones Históricas : Departamento de Historia de España.

2. Vegeu, del mateix autor, *Fuentes de la historia hispano-musulmana del siglo VIII*, en el vol. II de *En torno a los orígenes del feudalismo* (Mendoza 1942).

3. Sobre aquestes matèries, vegeu també la seva recensió sobre un llibre de P. Bosch i Gimpera (X, 180-183).

epigráficos para el estudio de los desplazamientos y viajes de los españoles en la España romana (XII, 5-50), amb una ampla anotació sobre qüestions de toponímia. L'epigrafia serveix també de base a dues notes de JORGE LUIS CASSANI: *La medicina romana en España y su enseñanza* (XII, 51-69) i *Tres termas medicinales en la España romana* (X, 105-111).

Com a dades de lexicografia, esmentarem les notícies de SÁNCHEZ-ALBORNOZ sobre *Diviseros y propietarios* (V, 170-172) i de LUIS G. DE VALDEAVELLANO sobre *Beneficio y prestimonio* (IX, 154-160), amb certs documents que confirmen la identitat respectiva d'aquests mots. EMILSE GORRÍA, *El medianedo en León y Castilla* (XII, 120-129), aclareix el sentit d'aquest terme jurídic, que indica el lloc assenyalat pel fur d'una població per als judicis entre els seus habitants i els de les viles pròximes. L'etimologia aràbiga atribuïda per AMÉRICO CASTRO a *hidalgo* és combatuda durament per CLAUDIO SÁNCHEZ-ALBORNOZ, en *De los Banū al-ajmās a los fijosdalgo?* (XVI, 130-145), sense que l'autor acabi de decantar-se per cap de les altres que han estat proposades. Remarquem, finalment, l'interès del recull de vocables continguts en els articles de MARÍA DEL PILAR LAGUZZI, *El precto de la vida en Portugal durante los siglos X y XI* (V, 140-147), i de MARÍA DEL CARMEN CARIÉ, *El precio de la vida en Castilla del rey Sabio al Emplazado* (XV, 132-156).

Sobre la història de la cultura literària, anotem en primer lloc l'estudi paleogràfic de J. ROVIRA I ARMENGOL *Sobre los orígenes de la redonda visigótica* (XIII, 5-18). OSVALDO A. MACHADO es refereix a *Los nombres del llamado Conde Don Julián* (III, 106-116) i, amb l'ajuda d'algunes fonts aràbigues, confirma el *Julianus* del Silense. CLAUDIO SÁNCHEZ-ALBORNOZ ha recollit unes *Notas sobre los libros leídos en el reino de León hace mil años* (I-II, 222-238) en què apareixen, al costat dels litúrgics, uns quants manuscrits clàssics. El mateix autor, en un apèndix titulat *Otra vez sobre la Crónica de Alfonso III* (XIII, 90-100), insisteix en la seva tesi de la prioritat del text Rotense, la qual queda afermada per l'estudi de MIGUEL STERO sobre *El latín de la Crónica de Alfonso III* (IV, 125-135). SÁNCHEZ-ALBORNOZ estudia també les relacions entre *San Isidoro*, «*Rasis*» y *la Pseudo Isidoriana* (IV, 73-113): l'historiador musulmà devia haver conegut les seves fonts llatines a través d'una compilació mossàrab. CHARLES V. AUBRUN parla de la primera redacció de la Crònica de Joan II de Castella i de la identitat del seu autor, *Alvar García de Santa María* (IX, 140-146). JULIO CAILLET-BOIS s'ocupa de la crònica autobiogràfica de *Alonso Enríquez de Guzmán* (I-II, 239-247), una mena de prefiguració de la picaresca del temps de Carles V. Esmentarem també els tres assaigs de JOSÉ LUIS ROMERO, *San Isidoro de Sevilla: Su pensamiento histórico-político y sus relaciones con la historia visigoda* (VIII, 5-71), *Sobre la biografía española del siglo XV y los ideales de vida* (I-II, 115-138) i *Fernán Pérez de Guzmán y su actitud histórica* (III, 117-151), i el brevíssim de BERNABÉ MARTÍNEZ RUIZ *La vida del caballero castellano según los cantares de gesta* (XII, 130-144).

Anotem les referències a algunes llegendes històriques, com la de la batalla de Clavijo, per CLAUDIO SÁNCHEZ-ALBORNOZ, *La auténtica batalla de Clavijo* (IX, 94-139); la de *Los jueces de Castilla* (X, 75-104), per JOSÉ MARÍA RAMOS Y LOSCERTALES, i la de les relacions d'Alfons VIII amb la jueva Fermosa, per MANUEL VALLECILLO: *Los judíos de Castilla en la Alta Edad Media* (XIV, 17-110, sobretot 81-84).

Els «Cuadernos» han publicat també algunes traduccions de fonts musulmanes que convé retenir: les Notes d'Ibn Abi Riqā de les lliçons d'Ibn Habib,

sobre la conquesta d'Espanya, per MELCHOR M. ANTUÑA (I-II, 248-268); uns fragments d'Al-Bayan al-Mugrib, d'Ibn Idari, per G. LEVI DELLA VIDA (V, 148-169); una part de la Història d'Ibn Hayyan, per JOSÉ E. GURÁIEB (XIII, 157-176; XIV, 174-182; XV, 157-169; XVI, 146-159); a la qual es refereix també un estudi molt complet de MELCHOR M. ANTUÑA: *Ibn Hayyan de Córdoba y su Historia de la España musulmana* (IV, 5-72); la història dels gots i dels àrabs d'Espanya segons Ibn Khaldun, per OSVALDO A. MACHADO (I-II, 139-155; IV, 136-146; VI, 146-153; VII, 138-145; VIII, 148-158), amb una anotació excel·lent.

Les versions de textos llatins presenten un interès molt més reduït. Anotem, no obstant, la d'uns fragments de la Crònica Biclarense, per IRENE A. ARIAS (X, 129-141), la d'uns altres de la Història dels vàndals i sueus de Sant Isidor, per JOSÉ LUIS ROMERO (I-II, 289-297), i la d'uns capítols de la Història Compostellana, per ARMINDA CELIA CASTAGNINO (I-II, 269-288).

Hom ha publicat també en aquestes pàgines abundants documents, de caire jurídic sobretot, entre els quals sobresurten l'edició del fur llatí de Sepúlveda, per JOSÉ MARÍA RAMOS Y LOSCERTALES (XIII, 177-180), i la de l'anomenada Carta Magna lleonesa de 1188, per IRENE A. ARIAS (IX, 147-153). A més a més, hom en trobarà de molt diversos — els indiquem en un orde cronològic aproximat — a les pàgines següents: IV, 147-160; I-II, 298-351; X, 142-179; XI, 25-104; III, 168-185; VI, 154-171; V, 173-74; I-II, 352-362; XI, 153-165; V, 170-172; I-II, 363-381; IX, 154-160; III, 186-191; XII, 145-180.⁴ Anotem a part el *Florilegio documental del reinado de Pedro IV de Aragón* que va publicant AMADA LÓPEZ DE MENESES, d'un interès molt desigual (XIII, 181-190; XIV, 183-197; XV, 170-179; XVI, 160-171).⁵

Les notes bibliogràfiques que s'hi publiquen són gairebé sempre només informatives. En destaquem tres que presenten punts de vista nous, totes del Sr. SÁNCHEZ-ALBORNOZ: sobre la data i les relacions de les *Nominae sedium* visigòtiques, i sobre la data del text definitiu del fur de Lleó (V, 129-139), on discuteix les opinions de Luis Vázquez de Parga; una altra en què rebateja les conclusions de Cèsar E. Dubler respecte a la crònica aràbig-bizantina del 741 (VII, 214-216), i finalment unes amples observacions a la *Historia del Condado de Castilla* del P. Pérez de Úrbel (XI, 139-152).

Per acabar, esmentem una notícia necrològica de Georges Cirot, a càrrec del Sr. SÁNCHEZ-ALBORNOZ, que va acompanyada d'un assaig de la bibliografia de l'hispanista desaparegut (VI, 194-200).

Ramon GUBERN i DOMÈNECH

4. Han tingut cura de l'edició Claudio Sánchez-Albornoz, Emilio Sáez, Julieta Guallart, Delia L. Isola, Alfonso Sánchez Candeira, María del Pilar R. Laguzzi i Luis G. de Valdeavellano.

5. Altres documents de la mateixa època, en els vols. X, 112-128; VII, 124-137; IX, 161-182.